

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄТОВАНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН

Розглянуто основні фактори формування соціально-орієнтованої конкурентоспроможності.

Економічний розвиток все більше визначається зайнятістю, людським ресурсом та соціальними умовами. Розкрито значення соціальних і людських факторів міжнародної конкурентоспроможності в сучасних умовах. Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення розрахунку соціально-адаптованого індексу конкурентоспроможності.

Виявлено зміни індексів соціально-адаптованої конкурентоспроможності в Україні, основні проблеми в умовах сучасної нестабільності. Накреслено шляхи посилення реформ для реалізації людського та соціального потенціалу національної конкурентоспроможності.

Ключові слова: *соціальні фактори, людський ресурс, конкурентоспроможність, соціально-адаптована конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми. Зростання економіки повинно бути підпорядковано соціальному прогресу та суспільному добробуту. Соціальні умови, людський ресурс та зайнятість є пріоритетами розвитку, стають все більш значущими джерелами конкурентоспроможності економіки. Зайнятість та безробіття, створення ро бочих місць, рівень освіти та охорони здоров'я в сучасних умовах розглядаються як показники рівня соціально-економічного прогресу. Одночасно їх рівень в певних країнах, регіонах, корпораціях відображають соціальні умови конкурентоспроможності.

В умовах глобальної нестабільності ускладнюються цілі світового та національного економічного розвитку. На перший план виходять багатоаспектні завдання підтримання оптимального зростання економіки, конкурентоспроможності, адаптації до світових ринкових змін, фінансової стабільності та зайнятості.

Сучасні екстремальні умови функціонування української економіки можуть породити не прогнозовані соціальні проблеми, зокрема, зростання безробіття, відносно скорочення витрат на соціальні цілі, витрати на облаштування тимчасово переміщених осіб та відновлення інфраструктури Донбасу.

Аналіз останніх публікацій. Дослідження конкурентоспроможності розвиваються на основі різних теоретичних підходів, зокрема неокласичних

теорій, інституціоналізму, теорій розвитку. Економічний зміст, фактори, структурні рівні та динаміка міжнародної конкурентоспроможності досліджувалась у наукових працях українських вчених Л.Антонюк, В.Базилевича, З.Варналія, Д.Лукьяненка, Є.Панченка, А.Поручника, О.Шниркова, О.Швиданенко, Г.Філюк та інших. Фактори, особливості та динаміка міжнародної конкурентоспроможності на мікро- та макроекономічних рівнях аналізувалась у працях Р.Левіна, М.Мотта, М.Обстфельда, М.Портера та інших. Дослідження взаємодії економічних і соціальних процесів, системи факторів конкурентоспроможності здійснено М.Портером, Дж.Стігліцем та іншими. Аргументована доцільність оцінки результативності економіки з позицій соціального та людського розвитку, окреслено модифікацію змісту та факторів конкурентоспроможності.

Невирішені частини проблеми. Умови соціального та людського розвитку, інтернаціоналізація соціально-економічних процесів все більше впливають на формування міжнародної конкурентоспроможності.

Зміст конкурентоспроможності економіки традиційно розглядається як умови конкуренції товарів і послуг, корпорацій, галузей, регіонів. Тому національна конкурентоспроможність по суті визначалась як інтегральний або сумарний вияв (результат) здатності конкурувати на національному та міжнародних ринках. Основними атрибутами та показниками конкурентоспроможності розглядалися успішність конкуренції на міжнародних ринках, продуктивність праці, інвестиційний клімат та залучення інвестицій, рівень інноваційного розвитку.

Разом з тим в сучасних умовах пріоритетного значення набувають національні та глобалізовані сфери та процеси, що все більше визначають якісні характеристики та результативність економіки, її вплив на соціальний розвиток. Такими системними процесами є інформатизація суспільства, продукування та імплементація інновацій, бізнес-клімат, розвиток людського ресурсу та забезпечення зайнятості, глобальна мобільність людей, охорона здоров'я, якість освіти та ціложиттєве навчання, збереження навколишнього середовища, соціальна гармонія.

Саме такі системні процеси переносять акценти з кількісних параметрів факторів виробництва, інвестицій та ефективності на довготривалі конкурентні переваги – розвиток людського ресурсу та умови його реалізації, якість навчання та життєдіяльності, соціальні умови та стимули. Серед сучасних концепцій поширюються інтегроване підходи, такі як соціально-орієнтована, екологічно-орієнтована та стала конкурентоспроможність, інформаційна конкурентоспроможність, конкурентоспроможність міст та інші.

Результати дослідження. Еволюція теоретичних підходів до змісту та факторів міжнародної конкурентоспроможності, методів її аналізу в сучасних умовах відбувається під впливом змін у глобальній економіці та соціальних відносин.

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2015. – № 1(30)

Соціально-орієнтована конкурентоспроможність формується під впливом на наш погляд, таких основних чинників та умов:

1) Об'єктивні умови – зміна факторів та моделей економічного зростання, інтеграція та нестабільність глобальних ринків, двoshвидкісний рух світового господарства (різні темпи розвинутих та зростаючих країн), посилення ролі зайнятості та продуктивності праці для конкурентної економіки.

2) Теоретичні джерела – теорії національної конкурентоспроможності та типів зростання М.Портера [10], дослідження сталого розвитку, концепції соціально-економічного розвитку Дж.Стігліца [11] та інші.

3) Економічні потреби – перехід від ресурсної до інноваційної економіки, підвищення її мобільності в умовах волатильності світових ринків, зростання ролі продуктивності праці на основі нових технологій та якості людського ресурсу.

4) Суспільні потреби – соціальні цілі економіки, соціальна відповідальність корпорацій, якість життя та добробут як стимули мотивації та мобільності людського ресурсу.

5) Інформатизація та інновації – виробництво та поширення інновацій в економічній та соціальній сферах, інновацій як основний ресурс підвищення продуктивності праці, глобальне поширення та доступ до інформаційних технологій.

6) Інтернаціоналізація та глобалізація – інтернаціоналізація виробництва та технологій, інтернаціоналізація вимог до якості людського ресурсу, глобальні ланцюги створення вартості на основі міжнародних вимог до технологій та організації, доступ та взаємодія зі світовими товарними та фінансовими ринками.

7) Регіоналізація та урбанізація – розширення зон вільної торгівлі в світі, конкуренція в рамках регіонів та міждержавних регіональних економічних об'єднань, зростання економічної ролі та глобального впливу нових центрів конкуренції в Азії та Латинській Америці, посилення економічних та соціальних конкурентних переваг міст та урбаністичних агломерацій.

Формування соціально-орієнтованої конкурентоспроможності включає еволюцію теоретичних підходів до аналізу конкурентоспроможності з урахуванням зростання впливу соціальних факторів та умов на економічний розвиток, визначення основних складових соціально-орієнтованої конкурентоспроможності, розробку методик її вимірювання, порівняльного аналізу сучасних тенденцій. Широкий спектр факторів соціально-орієнтованої конкурентоспроможності обумовлює об'єктивні проблеми визначення її змісту та методології аналізу, виявлення основних соціальних складових, їх співвідношення з економічною конкурентоспроможністю, методології та методів вимірювання.

Наукові дослідження та прикладні розробки в цьому відношенні є досить різноманітними, але вони мають щонайменше одну спільну рису – застосування індексного методу аналізу. Це дозволяє узагальнити різнопланові економічні та соціальні показники в часткові та агреговані індекси, досягти їх співставності між країнами.

В той же час залишаються відкритим питання визначення, співставності та аналізу соціального розвитку та конкурентоспроможності на різних рівнях, що розробляються різними міжнародними організаціями. Провідні міжнародними організаціями, а також дослідницькі центри ведуть наукові дослідження та аналіз актуальних тенденцій соціально-економічного розвитку, в тому числі в аспектах конкурентоспроможності.

Основними щорічними міжнародними аналітичними дослідженнями соціального та людського розвитку, їх взаємозв'язку, включаючи аспекти впливу на конкурентоспроможність, є наступні:

- ООН – "Звіт про людський розвиток" (Human Development Report),
- Світовий банк – "Відповідальний розвиток для нового тисячоліття" (Responsible Growth for the New Millennium: Integrating Society, Ecology, and the Economy),
- Міжнародна організація праці – "Працюючи в напрямку сталого розвитку" (Working towards sustainable development),
- Європейська комісія – "Європа 2020. Стратегія для розумного, сталого та включеного розвитку" (Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth), "Звіт про європейську конкурентоспроможність" (European Competitiveness Report),
- Всесвітній економічний форум (ВЕФ) – "Звіт про глобальну конкурентоспроможність" (The Global Competitiveness Report).

Вказані вище та інші дослідження містять аналіз різних аспектів соціального і економічного розвитку та конкурентоспроможності країн.

Найбільш комплексний підхід до аналізу стійкої конкурентоспроможності сформовано дослідниками ВЕФ. Поряд з розрахунками та ранжуванням глобальних індексів конкурентоспроможності, в останні три роки розроблено наукове обґрунтування та методика врахування її екологічних та соціальних складових. Розрахунок глобального індексу конкурентоспроможності країн коригується на індекси соціальних та екологічних складових. Таким чином розраховується більш комплексний вимірник, який названо "стійкісно-адаптований індекс глобальної конкурентоспроможності" (Sustainability-Adjusted Global Competitiveness Index – GCI). Цей індекс відображає здатність країн підтримувати не тільки кількісне зростання економіки, але і її соціальну стійкість та екологічну безпечність.

Складова соціальної стійкості включає "набір інституцій, політик і факторів, що дають змогу всім членам суспільства отримувати найбільш можливі охорону здоров'я, участь і безпеку та максимізувати їх потенціал внеску та винагород від економічного благополуччя країни, в якій вони живуть" [6, С.53]. Складова соціальної стійкості вимірює вплив якості розвитку людського ресурсу та соціальної активності з максимально ефективним використанням їх потенціалу в інтересах економічного розвитку країни.

Соціальна стійкість характеризують якісні умови реалізації потенціалу людського ресурсу та суспільної організації для забезпечення конкурентоспроможності. Соціальні та людські фактори відображено у соціально стійкісно-адаптованому індексі конкурентоспроможності (Social Sustainable-Adjusted Competitiveness Index), зважаючи на обмеженість інформації такий індекс розраховується ВЕФ для меншої кількості країн, ніж глобальний індекс конкурентоспроможності.

Базові потреби	Вразливість до шоків	Соціальна згуртованість
Доступ до санітарних послуг	Вразливість безробіття	Індекс Джіні
Доступ до якісної питної води	Масштаб неформальної економіки	Соціальна мобільність
Доступ до охорони здоров'я	Соціальний захист	Молодіжне безробіття

Рис. 1. Зміст соціально-адаптованого індексу конкурентоспроможності (за методикою ВЕФ).

Джерело: складено за даними: [6, С.53-55].

Зміст соціально-адаптованого індексу, на наш погляд, потребує певного уточнення та удосконалення. Перший блок не повністю відображає базові потреби, зокрема не включає якість харчування та доступність освіти. Другий блок має назву "Вразливість до шоків", але шоки можуть бути періодичними, вони не є переважним станом економіки та суспільства. Доцільно відобразити основні соціально-економічні умови реалізації людського потенціалу та забезпечення прав працівників. Третій блок можна доповнити такими важливими індикаторами соціальної згуртованості, як масштаб бідності та забезпечення прав людини.

Базові соціальні потреби	Соціально-економічні умови	Соціальна згуртованість
Доступ до охорони здоров'я	Загальне та молодіжне безробіття	Індекс Джіні
Якість харчування	Кваліфікація працівників	Масштаб бідності
Доступ до якісної питної води	Соціальний захист	Соціальна мобільність
Доступ до освіти	Пенсійне забезпечення	Забезпечення прав людини

Рис. 2. Структурна модель розрахунків соціально-адаптованого індексу конкурентоспроможності

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень.

Економічні та соціальні складові конкурентоспроможності, їх співвідношення та динаміка мають суттєве значення для підтримання позицій країн в глобальній

економіці. Соціально соціально-адаптовані індекси конкурентоспроможності країн Центральної та Східної Європи змінюються відносно повільно.

Соціально-адаптований глобальний індекс конкурентоспроможності України відображає тенденцію помірною соціального розвитку, але він є суттєво нижчим ніж у країнах Центральної Європи.

Таблиця 1

**Соціально-адаптований глобальний індекс конкурентоспроможності України,
2012–2014 рр.**

Країна	2012	2013	2014	2014 до 2012
Соціально-адаптований глобальний індекс конкурентоспроможності України	4,04	3,90	4,19	0,15

Джерело: складено та розраховано автором за даними: [7, С.15,69]

Їх більш високий рівень мають ті країни, які стали членами ЄС в останній хвилі розширення 10 років тому та запровадили європейські стандарти в економіці, ринку праці та соціальній сфері. Можна сподіватися, що імплементація євроінтеграційної стратегії України, здійснення відповідних економічних та соціальних реформ буде сприяти підвищенню якості життя та ефективній реалізації людського потенціалу.

Висновки. Розвиток досліджень соціально-орієнтованої конкурентоспроможності потребує уточнення її змісту, взаємозв'язку з економічною, структуризації основних факторів і форм, удосконалення та гармонізації методів вимірювання.

Соціальні умови конкурентоспроможності в найближчий час будуть перебувати під впливом економічної нестабільності, додаткових витрат на подолання наслідків військових дій на Донбасі. Додатковими соціальними проблемами є втрата частини економічного потенціалу та доходів бюджету, витрати на облаштування вимушених переміщених осіб, зростання безробіття.

Досягнення соціально-орієнтованої конкурентоспроможності національної економіки України можливо на основі здійснення структурних та регуляторних реформ, що забезпечать як економічне зростання, та і соціальний прогрес.

Література

1. Филук Г.М. Конкуренція і монополія в епоху глобалізації [Текст]: [монографія] / Г.М. Филук.- Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009 – 404 с.

Berg,A.,Ostry,J. Inequality and Unsustainable Growth: Two Sides of the Same Coin? IMF Staff Discussion Note.1108. [Text]: [Electronic source] – 2011. Washington: International Monetary Fund. – [сайт]. – Mode of access: -<http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2011/sdn1108.pdf>

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2015. – № 1(30)

2. Cho D., Moon H., Kim M. Characterizing international competitiveness in international business research: A MASI approach to national competitiveness / Research in International Business and Finance 22, 2008, pp. 175–192.

3. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. 2010. – European Commission.- 34 p.

4. European Competitiveness Report 2008 (2008).- European Commission, 2008 – 120 p.

5. The Global Competitiveness Report 2012-2013. [Text]: [Electronic source] / World Economic Forum. – Geneva, 2012. – [сайт]. – Mode of access:

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2012-13.pdf

6. The Global Competitiveness Report 2014-2015 [Текст]: / World Economic Forum. – Geneva, 2015. – 561 p. [сайт]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2014-15.pdf

7. Green A., Preston J., Janmaat G. Education, Equality and Social Cohesion: A Comparative Analysis [Text]: / A.Green, J.Preston, G.Janmaat. – Basingstoke: Palgrave Macmillan. 2006. – 211 p.

8. Porter M. The Competitive Advantage of Nations [Text]: / M.E.Porter – The Free Press. New York, 1990. – 855 p.

9. Stiglitz J., Sen A., Fitoussi, J. The Measurement of Economic Performance and Social Progress Revisited: Reflections and Overview. [Text]: [Electronic source]:/ J.Stiglitz, A.Sen, J.Fitoussi. – 2009. – [сайт]. – Режим доступу: – <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/overview-eng.pdf>

Stimulating Economic Growth through Talent Mobility [Text]: [Electronic source] – /World Economic Forum, Geneva, 2010. – 55 p. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_PS_TalentMobility_report_2010.pdf

10. Responsible Growth for the New Millennium: Integrating Society, Ecology, and the Economy. [Text]. – The World Bank, Washington, D.C. 2004 – 127 p.

World competitiveness factors and criteria. [Text]: [Electronic source] – /Institute for Management Development. Lausanne. 2012 – 16 p. – Mode of access: <http://www.imd.org/wcc/wcc-factors-criteria/>

11. Working towards sustainable development. [Text]. – Geneva, International Labor Organization Office. 2012 – 185 p.

References

1. Fylyuk G. Ronkyrentsija I monopolija v epokhu globalizatsiji. [monographija]. / G.Fylyuk . – Zhytomyr, 2009, 404 p.

Berg,A., Ostry,J. Inequality and Unsustainable Growth: Two Sides of the Same Coin? IMF Staff Discussion Note.1108. [Text]: [Electronic source]- 2011. Washington: International Monetary Fund. – [сайт]. – Mode of access: -<http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2011/sdn1108.pdf>

2. Cho D., Moon H., Kim M. Characterizing international competitiveness in international business research: A MASI approach to national competitiveness / Research in International Business and Finance 22, 2008, pp. 175–192.

3. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. 2010. – European Commission.- 34 p.

4. European Competitiveness Report 2008 (2008).- European Commission, 2008 – 120 p.

5. The Global Competitiveness Report 2012-2013. [Text]: [Electronic source] / World Economic Forum. – Geneva, 2012. – [сайт]. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2012-13.pdf

6. The Global Competitiveness Report 2014-2015 [Текст]: / World Economic Forum. – Geneva, 2015. – 561 p. [сайт]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2014-15.pdf

7. Green A., Preston J., Janmaat G. Education, Equality and Social Cohesion: A Comparative Analysis [Text]: / A. Green, J. Preston, G. Janmaat. – Basingstoke: Palgrave Macmillan. 2006. – 211 p.

8. Porter M. The Competitive Advantage of Nations [Text]: / M.E.Porter – The Free Press. New York, 1990. – 855 p.

9. Stiglitz J., Sen A., Fitoussi J. The Measurement of Economic Performance and Social Progress Revisited: Reflections and Overview.[Text]: [Electronic source]:/ J.Stiglitz, A.Sen, J. Fitoussi. – 2009. – [сайт]. – Режим доступу: – <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/overview-eng.pdf>

10. Stimulating Economic Growth through Talent Mobility [Text]: [Electronic source] – /World Economic Forum, Geneva, 2010. – 55 p. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_PS_TalentMobility_report_2010.pdf

11. Responsible Growth for the New Millennium: Integrating Society, Ecology, and the Economy. [Text]. – The World Bank, Washington, D.C. 2004 – 127 p.

World competitiveness factors and criteria. [Text]: [Electronic source] – /Institute for Management Development. Lausanne. 2012 – 16 p. – Mode of access: <http://www.imd.org/wcc/wcc-factors-criteria/>

12. Working towards sustainable development. [Text]. – Geneva, International Labor Organization Office.2012 – 185 p.

И. Шевченко, соискатель
КНЭУ имени Вадима Гетьмана

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СТРАН

В статье рассматриваются основные факторы и формирование социально-ориентированной конкурентоспособности стран.

В настоящее время экономическое развитие более обусловлено занятостью, трудовыми ресурсами и социальными условиями. Выявлена роль социальных и человеческих факторов международной конкурентоспособности. Идентифицированы основные теоретические подходы к изучению социальных факторов конкурентоспособности. Проведен критический анализ факторов и условий изучения социально-ориентированной конкурентоспособности наряду с традиционными экономическими подходами. Изучены основные международные аналитические отчеты по развитию социально-экономического и человеческого ресурсов и социальных факторов конкурентоспособности. Изложены предложения структурной модели для улучшения расчета социально-ориентированного индекса конкурентоспособности. Изучен Доклад о глобальной конкурентоспособности

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2015. – № 1(30)

и социально-скорректированные индексы конкурентоспособности для Украины, а также основные задачи при нынешней нестабильной ситуации в Украине.

Очерчено осуществление экономических и социальных реформ в Украине для более полной реализации человеческого и социального потенциала национальной конкурентоспособности.

Ключевые слова: *социальные факторы, конкурентоспособность человеческого ресурса, социально-ориентированная конкурентоспособность.*

I. Shevchenko, Ph.D Student
Kyiv National Economic Vadym Hetman University

FORMATION OF SOCIALLY-ORIENTED COMPETITIVENESS OF COUNTRIES

The paper studies major factors and formation of socially-oriented competitiveness of countries.

Economic development is now more driven by employment, labor resource and social conditions. The role of social and human factors of international competitiveness are discovered. Major theoretical approaches to the social factors of competitiveness are reviewed. Factors and conditions of studying of socially-oriented competitiveness along with traditional economic are identified. Major international analytical reports on socio-economic and human resource development and social factors of competitiveness are analyzed. The proposal for structural model for the improved calculation of socially-oriented competitiveness index has been stated. WEF socially-adjusted competitiveness indexes for Ukraine and major problems under current instability have been studied.

The implementation of economic and social reforms in Ukraine for better realization of human and social potential of national competitiveness are outlined.

Key words: *social factors, human resource competitiveness, socially-oriented competitiveness.*